EDIȚIE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

تلخيص فقه الفرائض

Talḫīṣ fiqh al-farā’iḍ

DREPT SUCCESORAL ISLAMIC

Muḥammad ibn Ṣāliḥ
al-ʿUthaymīn

INSTITUTUL TAWHID
tawhid.ro

Muḥammad ibn Ṣāliḥ al-ʿUthaymīn

Compendiu de drept succesoral islamic

تلخيص فقه الفرائض

Talḫīṣ fiqh al-farāʾiḍ

Traducere: Institutul Tawhid

Institutul Tawhid
România · 2026

Titlul original: تلخيص فقه الفرائض
Ediția I
Traducerea în limba română: Institutul Tawhid. Distribuție gratuită.
Ediția-sursă: Text arab: Muḥammad ibn Ṣāliḥ al-ʿUthaymīn, Talḫīṣ fiqh al-farāʾiḍ, Dār al-Waṭan, 1423 H; confruntat cu textul electronic Islamenc.
Institutul Tawhid · https://www.tawhid.ro

Cuprins

Prefață 1
1 Noțiuni introductive 2
Drepturile asupra averii succesorale și ordinea satisfacerii lor . . 2
Temeiurile moștenirii 3
Categoriile rudelor după linia de rudenie 4
Condițiile moștenirii 4
Impedimentele moștenirii 5
Categoriile moștenitorilor după felul moștenirii 6
2 Moștenitorii prin cotă fixă 7
1. Moștenirea soțului 7
2. Moștenirea soției 7
3. Moștenirea mamei 7
4. Moștenirea tatălui 8
5. Moștenirea bunicii 9
6. Moștenirea bunicului 9
7. Moștenirea fiicelor 10
8. Moștenirea fiicelor fiului 11
9. Moștenirea surorilor care nu sunt uterine 12
10. Moștenirea fraților și surorilor uterine 14
Completare: reducerea proporțională a cotelor (ʿawl) 15
Exerciții despre temeiuri și cotele fixe 16
3 Moștenitorii reziduari 18
Categoriile moștenitorilor reziduari 18
Ordinea de prioritate a moștenitorilor reziduari 20
Exerciții despre moștenitorii reziduari 23
4 Excluderea sau reducerea dreptului succesoral 26
5 Redistribuirea restului 28
6 Rudele din categoria dhawū al-arḥām 30
Exerciții despre redistribuire și dhawū al-arḥām 30
Glosar 33
Bibliografie 34
Indice 35

Prefață

بسم الله الرّحمن الرّحيم

În numele lui Allah, Cel Milostiv, Îndurător!

Laudă lui Allah! Îl lăudăm, Îi cerem ajutorul și iertarea și ne întoarcem la El cu pocăință. Căutăm adăpost la Allah de răul din noi și de faptele noastre rele. Pe cel călăuzit de Allah nimeni nu-l poate rătăci, iar pe cel pe care El îl lasă să rătăcească nimeni nu-l poate călăuzi. Mărturisesc că nu există altă divinitate demnă de adorare în afară de Allah, Unicul, fără asociat, și mărturisesc că Muḥammad este robul și Trimisul Său. Allah să-l binecuvânteze și să-i dăruiască pace deplină lui, familiei sale, companionilor săi și celor care îi urmează cu bunătate. Apoi:

Acesta este un scurt tratat despre știința cotelor succesorale, potrivit noii programe stabilite pentru primul an de învățământ secundar. Am urmărit să folosesc o exprimare ușoară și să lămuresc prin exemple. L-am numit *„Compendiu de drept succesoral islamic”*. Îi cer lui Allah Preaînaltul să facă lucrarea mea sinceră pentru El și folositoare robilor Săi. El este Darnic și Generos.

1 Noțiuni introductive

1. Definiția științei cotelor succesorale.

2. Folosul ei.

3. Statutul învățării ei.

1. Farā'iḍ este pluralul cuvântului farīḍah, cu sensul de lucru impus.

În limbă, înseamnă un lucru obligatoriu și hotărât.

În sensul tehnic folosit aici, este cunoașterea împărțirii moștenirilor, atât sub aspectul regulilor juridice, cât și al calculului.[1]

2. Folosul ei: a-i înmâna fiecărui moștenitor partea care i se cuvine.

3. Statutul ei: este o obligație colectivă. Dacă o îndeplinesc suficienți oameni, obligația încetează pentru ceilalți.

Drepturile asupra averii succesorale și ordinea satisfacerii lor

Drepturile asupra averii succesorale sunt cinci, în următoarea ordine:

1. Cheltuielile pregătirii defunctului pentru înmormântare: apa pentru spălare, giulgiul, substanțele aromate, plata celui care îl spală și a celui care îi sapă mormântul.

2. Drepturile legate de bunurile propriu-zise ale averii succesorale, precum datoriile garantate prin gaj.

3. Obligațiile personale ale defunctului, precum datoriile negarantate prin gaj, fie că sunt datorate lui Allah Preaînaltul, precum zakāt, fie oamenilor, precum un împrumut.

4. Legatul testamentar permis, adică acela de cel mult o treime, făcut în favoarea cuiva care nu este moștenitor.

1 Scopul științei cotelor succesorale este înțelegerea regulilor ei juridice. Calculul este numai un mijloc folosit atunci când este nevoie de el.

5. Moștenirea. În cadrul ei are întâietate moștenirea prin cotă fixă, apoi cea reziduală, apoi cea întemeiată pe rudenia din categoria dhawū al-arḥām.

Un exemplu lămuritor: cineva moare, iar obligațiile și drepturile asupra averii sale sunt următoarele:

100 de riali pentru pregătirea sa de înmormântare.

100 de riali datorie garantată prin gaj.

100 de riali datorie fără gaj.

100 de riali legat testamentar permis.

Moștenitori: un soț și o soră bună.

Dacă a lăsat numai 100 de riali, aceștia sunt cheltuiți pentru pregătirea sa de înmormântare, iar celelalte drepturi rămân nesatisfăcute.

Dacă a lăsat numai 200 de riali, sunt cheltuiți pentru pregătirea sa și datoria garantată, iar celelalte rămân nesatisfăcute.

Dacă a lăsat numai 300 de riali, sunt cheltuiți pentru pregătirea sa, datoria garantată și datoria negarantată, iar celelalte rămân nesatisfăcute.

Dacă a lăsat 600 de riali, 300 sunt cheltuiți pentru cele de mai sus, 100 de riali pentru legatul testamentar, 100 de riali îi revin soțului și 100 de riali surorii bune.

Motivul pentru care legatul testamentar are aici întâietate față de moștenire este că partea fixă a fiecăruia dintre soț și sora bună este jumătate. Jumătatea le-a fost însă stabilită numai din ceea ce rămâne după legat. Dacă legatul nu ar avea întâietate față de ei, pentru acesta ar reveni 75 de riali, iar fiecăruia dintre soț și soră, 112 riali și jumătate.

Temeiurile moștenirii

Temeiurile moștenirii sunt trei: căsătoria, rudenia de sânge și patronajul prin eliberare.

a. Căsătoria înseamnă contractul matrimonial valabil. În temeiul lui, soțul o moștenește pe soție, iar soția pe soț, prin simpla încheiere a contractului, chiar dacă nu au ajuns să trăiască împreună.

b. Rudenia de sânge este legătura dintre două persoane prin naștere, apropiată sau îndepărtată.

c. Patronajul prin eliberare (walāʾ) este dreptul de moștenire reziduală care îi revine celui care a eliberat un sclav și moștenitorilor săi reziduari prin sine, ca urmare a eliberării.

Categoriile rudelor după linia de rudenie

După linia de rudenie, rudele se împart în trei categorii: ascendenți, descendenți și colaterali.

a. Ascendenții sunt cei din care se trage defunctul, precum tații și mamele. Toți moștenesc prin cotă fixă sau ca moștenitori reziduari, cu excepția a două categorii:

1. Orice bărbat între care și defunct se află o femeie, precum tatăl mamei.

2. Orice femeie înrudită printr-un bărbat între care și defunct se află o femeie, precum mama tatălui mamei.

Aceste două categorii fac parte din dhawū al-arḥām.

b. Descendenții sunt cei care se trag din defunct, precum copiii. Toți moștenesc prin cotă fixă sau ca reziduari, cu excepția celor înrudiți printr-o femeie, precum fiul fiicei și fiica fiicei, care fac parte din dhawū al-arḥām.

c. Colateralii sunt cei care se trag din ascendenții defunctului, precum frații și unchii paterni. Toți moștenesc prin cotă fixă sau ca reziduari, cu excepția a două categorii:

1. Orice bărbat înrudit printr-o femeie, în afara fraților uterini, precum fiul surorii, fiul fratelui uterin, fratele uterin al tatălui și unchiul matern.

2. Toate femeile, în afara surorilor, precum fiica fratelui, mătușa paternă, fiica unchiului patern și mătușa maternă.

Aceste două categorii fac parte din dhawū al-arḥām.

Condițiile moștenirii

Condițiile moștenirii sunt trei:

a. Moartea celui care lasă moștenirea să fie certă sau el să fie socotit juridic printre morți.

Un exemplu de socotire juridică printre morți este persoana

dispărută[2], după trecerea perioadei de așteptare stabilite pentru ea[3].

b. Să fie cert că moștenitorul a fost în viață după el sau să fie socotit juridic printre cei vii.

Un exemplu de socotire juridică printre cei vii este fătul, dacă existența lui în momentul morții celui pe care îl moștenește este certă[4], chiar dacă încă nu i-a fost insuflat sufletul.

La fel, persoana dispărută, în perioada de așteptare, dacă nu avem certitudinea că a murit înaintea celui pe care îl moștenește.

Pe baza acestor două condiții, două persoane care se puteau moșteni reciproc și au murit fără să se știe cine a murit primul nu se moștenesc între ele. De exemplu, dacă mor sub o clădire prăbușită, înecate, într-un incendiu, într-un accident rutier sau într-o împrejurare asemănătoare, nu avem certitudinea că persoana moștenită a murit înaintea moștenitorului și că acesta din urmă a trăit după ea.

c. Să fie cunoscut temeiul care dă dreptul la moștenire: căsătorie, rudenie sau patronaj prin eliberare. Să știm, de pildă, că această persoană îl moștenește pe defunct fiindcă este soțul său sau are o altă asemenea legătură.

Impedimentele moștenirii

Impedimentele moștenirii sunt trei: deosebirea de religie, sclavia și uciderea.

Dacă unul dintre ele se regăsește la o persoană, aceasta este socotită ca inexistentă în privința moștenirii: nu moștenește și nu influențează drepturile celorlalți moștenitori.

a. Deosebirea de religie înseamnă că unul urmează o religie, iar celălalt o alta. Ea împiedică moștenirea în ambele sensuri: necredinciosul nu-l moștenește pe musulman, musulmanul nu-l

2 Este cel despre care nu mai există vești și nu se știe dacă este în viață sau a murit.

3 Perioada de așteptare este stabilită după aprecierea judecătorului și diferă potrivit împrejurărilor persoanei dispărute.

4 Aceasta este certă dacă se naște viu, cu o viață stabilă, la mai puțin de șase luni de la moartea celui pe care îl moștenește, în orice situație; sau la mai mult de atât, dacă mama nu a avut raporturi sexuale după moartea acestuia.

moștenește pe necredincios, evreul nu-l moștenește pe creștin, creștinul nu-l moștenește pe evreu și așa mai departe.

b. Sclavia este o stare prin care persoana se află în proprietatea altcuiva. Ea împiedică moștenirea în ambele sensuri: sclavul nu moștenește și nici nu este moștenit.

c. Uciderea este luarea vieții. Cea care împiedică moștenirea este uciderea fără drept, intenționată sau neintenționată[5], săvârșită direct sau prin cauzarea morții.

Ea împiedică moștenirea într-un singur sens: din partea ucigașului. Ucigașul nu-l moștenește pe cel ucis, însă cel ucis îl poate moșteni pe ucigaș. De exemplu, unul dintre doi frați buni îi provoacă celuilalt o rană mortală, apoi cel care l-a rănit moare înaintea lui; în acest caz, cel rănit îl moștenește.

Uciderea cu drept nu împiedică însă moștenirea. De exemplu, dacă cineva îl ucide pe cel pe care îl moștenește ca aplicare a talionului, îl moștenește.

Categoriile moștenitorilor după felul moștenirii

După felul moștenirii, moștenitorii se împart în trei categorii: cei care moștenesc prin cotă fixă, cei care moștenesc ca reziduari și cei care moștenesc în calitate de dhawū al-arḥām.

a. Moștenitorii prin cotă fixă sunt cei a căror moștenire este stabilită printr-o fracție, precum jumătate, un sfert, o optime, două treimi, o treime sau o șesime.

b. Moștenitorii reziduari sunt cei care moștenesc fără o cotă prestabilită.

c. Moștenitorii din categoria dhawū al-arḥām sunt rudele care sunt puse în locul unor moștenitori prin cotă fixă sau al unor reziduari, fără să aibă ele însele una dintre aceste două calități.

5 Unii învățați consideră că uciderea din greșeală nu-l împiedică pe ucigaș să moștenească. El plătește prețul sângelui, dacă nu este iertat de la această plată, și își moștenește partea din celelalte bunuri. Aceasta este opinia lui Mālik, aleasă și de Ibn al-Qayyim.

2 Moștenitorii prin cotă fixă

Categoriile moștenitorilor prin cotă fixă sunt zece: soțul, soția, mama, tatăl, bunica, bunicul, fiicele, fiicele fiului, surorile care nu sunt uterine și frații ori surorile uterine.

1. Moștenirea soțului

Partea soțului este jumătate sau un sfert.

El moștenește jumătate cu condiția ca soția să nu aibă un descendent cu drept de moștenire[6].

Moștenește un sfert cu condiția ca soția să aibă un descendent cu drept de moștenire.

Exemplu în care moștenește jumătate: o femeie moare, lăsând un soț și un tată. Soțului îi revine jumătate, iar tatălui restul.

Exemplu în care moștenește un sfert: o femeie moare, lăsând un soț și un fiu. Soțului îi revine un sfert, iar fiului restul.

2. Moștenirea soției

Partea soției este un sfert sau o optime.

Ea moștenește un sfert cu condiția ca soțul să nu aibă un descendent cu drept de moștenire.

Moștenește o optime cu condiția ca soțul să aibă un descendent cu drept de moștenire.

Exemplu în care moștenește un sfert: cineva moare, lăsând o soție și un tată. Soției îi revine un sfert, iar tatălui restul.

Exemplu în care moștenește o optime: cineva moare, lăsând o soție și un fiu. Soției îi revine o optime, iar fiului restul.

Două sau mai multe soții sunt asemenea unei singure soții: cota nu crește odată cu numărul lor.

3. Moștenirea mamei

Partea mamei este o treime, o șesime sau o treime din rest.

---

6 Descendenții cu drept de moștenire sunt copiii și copiii fiilor, oricât ar coborî, dacă nu există la ei vreunul dintre impedimentele moștenirii.

Ea moștenește o treime cu condiția ca defunctul să nu aibă un descendent cu drept de moștenire, nici doi sau mai mulți frați ori surori și ca situația să nu fie unul dintre cele două cazuri numite al-ʿUmariyyatān.

Moștenește o șesime dacă defunctul are un descendent cu drept de moștenire sau doi ori mai mulți frați ori surori[7]. Moștenește o treime din rest în cele două cazuri numite al-ʿUmariyyatān[8], și anume:

1. Soț, mamă și tată.

Moștenirea se împarte în șase părți: soțului îi revine jumătate, adică trei; mamei, o treime din rest, adică una; iar tatălui, restul.

2. Soție, mamă și tată.

Moștenirea se împarte în patru părți: soției îi revine un sfert, adică una; mamei, o treime din rest, adică una; iar tatălui, restul.

Exemplu în care moștenește o treime: cineva moare, lăsând o mamă și un tată. Mamei îi revine o treime, iar tatălui restul.

Exemplu în care moștenește o șesime: cineva moare, lăsând o mamă și un fiu. Mamei îi revine o șesime, iar fiului restul.

Alt exemplu: cineva moare, lăsând o mamă și doi frați buni. Mamei îi revine o șesime, iar celor doi frați, restul.

4. Moștenirea tatălui

Tatăl moștenește numai prin cotă fixă — o șesime —, numai ca reziduar sau atât prin cotă fixă, cât și ca reziduar.

Moștenește numai prin cotă fixă cu condiția ca defunctul să aibă un descendent de sex masculin cu drept de moștenire.

Moștenește numai ca reziduar cu condiția ca defunctul să nu aibă descendenți cu drept de moștenire.

Moștenește atât prin cotă fixă, cât și ca reziduar cu condiția ca defunctul să aibă o descendentă cu drept de moștenire, fără un descendent de sex masculin alături de ea.

---

7 Fie că sunt bărbați, bărbați și femei sau numai femei și fie că sunt frați buni, consangvini sau uterini.

8 Numele se referă la ʿUmar ibn al-Khaṭṭāb — Allah să fie mulțumit de el —, fiindcă el a fost primul care a hotărât astfel în aceste două cazuri, când s-au ivit în timpul califatului său.

Exemplu în care moștenește numai prin cotă fixă: cineva moare, lăsând un tată și un fiu. Tatălui îi revine o șesime, iar fiului restul.

Exemplu în care moștenește numai ca reziduar: cineva moare, lăsând o soție și un tată. Soției îi revine un sfert, iar tatălui restul.

Exemplu în care moștenește atât prin cotă fixă, cât și ca reziduar: cineva moare, lăsând o fiică și un tată. Fiicei îi revine jumătate, iar tatălui, o șesime prin cotă fixă și restul ca reziduar.

5. Moștenirea bunicii

Prin bunică se înțelege aici aceea care nu se înrudește printr-un bărbat între care și defunct se află o femeie. Astfel, nu intră aici, de pildă, mama tatălui mamei.

Nicio bunică nu moștenește în prezența mamei și nici în prezența unei bunici mai apropiate. De exemplu, mama mamei mamei nu moștenește în prezența mamei tatălui.

Partea unei singure bunici este o șesime. Dacă sunt mai multe, șesimea se împarte în mod egal între ele; cota nu crește odată cu numărul lor.

Exemplu cu o singură bunică: cineva moare, lăsând o bunică — mama tatălui — și un fiu. Bunicii îi revine o șesime, iar fiului restul.

Exemplu cu mai multe bunici: cineva moare, lăsând trei bunici — mama mamei mamei, mama mamei tatălui și mama tatălui tatălui — și un tată. Bunicilor le revine o șesime, împărțită în mod egal, iar tatălui restul.

6. Moștenirea bunicului

Prin bunic se înțelege aici acela între care și defunct nu se află o femeie. Nu intră aici, de pildă, tatăl mamei.

Niciun bunic nu moștenește în prezența tatălui și nici în prezența unui bunic mai apropiat. De exemplu, tatăl tatălui tatălui nu moștenește în prezența tatălui tatălui.

Bunicul moștenește numai prin cotă fixă — o șesime —, numai ca reziduar sau atât prin cotă fixă, cât și ca reziduar.

Moștenește numai prin cotă fixă cu condiția ca defunctul să aibă un descendent de sex masculin cu drept de moștenire.

Moștenește numai ca reziduar cu condiția ca defunctul să nu aibă descendenți cu drept de moștenire.

Moștenește atât prin cotă fixă, cât și ca reziduar cu condiția ca defunctul să aibă o descendentă cu drept de moștenire, fără un descendent de sex masculin alături de ea.

Exemplu în care moștenește numai prin cotă fixă: cineva moare, lăsând un bunic și un fiu. Bunicului îi revine o șesime, iar fiului restul.

Exemplu în care moștenește numai ca reziduar: cineva moare, lăsând o mamă și un bunic. Mamei îi revine o treime, iar bunicului restul.

Exemplu în care moștenește atât prin cotă fixă, cât și ca reziduar: cineva moare, lăsând o fiică și un bunic. Fiicei îi revine jumătate, iar bunicului, o șesime prin cotă fixă și restul ca reziduar.

7. Moștenirea fiicelor

Fiicele moștenesc fie numai ca reziduare, fie numai prin cotă fixă.

Moștenesc ca reziduare cu condiția ca defunctul să aibă un fiu, băiatului revenindu-i cât partea a două fete.

Moștenesc prin cotă fixă cu condiția ca defunctul să nu aibă un fiu: uneia îi revine jumătate, iar pentru două sau mai multe, două treimi.

Exemplu în care moștenesc ca reziduare: cineva moare, lăsând un fiu și o fiică. Lor le revine întreaga avere: lui două părți, iar ei una.

Exemplu în care o singură fiică moștenește jumătate prin cotă fixă: cineva moare, lăsând o soție, o fiică și un frate bun. Soției îi revine o optime, fiicei jumătate, iar fratelui bun restul.

Exemplu în care două fiice moștenesc două treimi prin cotă fixă: cineva moare, lăsând două fiice și un tată. Fiicelor le revin două treimi, iar tatălui, o șesime prin cotă fixă și restul ca reziduar.

Exemplu în care mai mult de două fiice moștenesc două treimi prin cotă fixă: cineva moare, lăsând trei fiice, o mamă și un tată. Fiicelor le revin două treimi, mamei o șesime, iar tatălui o șesime.

Tatăl nu moștenește aici ca reziduar, fiindcă după cotele fixe nu mai rămâne nimic.

8. Moștenirea fiicelor fiului[9]

Fiicele fiului nu moștenesc în prezența unui descendent de sex masculin cu drept de moștenire aflat într-un grad mai apropiat decât ele, în nicio situație. Nici în prezența a două descendente cu drept de moștenire aflate într-un grad mai apropiat nu moștenesc, cu excepția cazului în care defunctul are un descendent pe linie masculină de același grad cu ele sau de un grad mai îndepărtat; atunci moștenesc împreună cu el ca reziduare, bărbatului revenindu-i cât partea a două femei.

În celelalte situații, moștenesc fie numai ca reziduare, fie numai prin cotă fixă.

Moștenesc ca reziduare cu condiția ca defunctul să aibă un descendent pe linie masculină de același grad cu ele, bărbatului revenindu-i cât partea a două femei.

Moștenesc prin cotă fixă cu condiția ca defunctul să nu aibă un asemenea descendent de același grad: uneia îi revine jumătate, iar pentru două sau mai multe, două treimi. Excepție face situația în care există o descendentă de grad mai apropiat care a moștenit jumătate; atunci ele moștenesc o șesime, pentru întregirea celor două treimi, fie că este una, fie că sunt mai multe. Cota nu crește peste o șesime odată cu numărul lor.

Exemplu în care moștenesc ca reziduare în prezența a două descendente cu drept de moștenire de grad mai apropiat: cineva moare, lăsând două fiice, o fiică a fiului și un fiu al fiului. Celor două fiice le revin două treimi, iar fiicei fiului și fiului fiului, restul: lui două părți, iar ei una.[10]

Alt exemplu: cineva moare, lăsând două fiice ale fiului, o fiică a fiului fiului și un fiu al fiului fiului fiului. Celor două fiice ale fiului le revin două treimi, iar fiicei fiului fiului și fiului fiului

9 Se înțelege orice descendentă înrudită printr-un bărbat între care și defunct nu se află o femeie, chiar dacă este de un grad mai îndepărtat.

10 În acest exemplu, un fiu al fiului de același grad cu ele le-a conferit calitatea de reziduare.

fiului fiului, restul: lui două părți, iar ei una.[11]

Exemplu în care moștenesc ca reziduare împreună cu un descendent pe linie masculină de același grad: cineva moare, lăsând o soție, o fiică a fiului și un fiu al fiului. Soției îi revine o optime, iar fiicei fiului și fiului fiului, restul: lui două părți, iar ei una.

Exemplu în care una singură moștenește jumătate prin cotă fixă: o femeie moare, lăsând un soț, o fiică a fiului și un fiu al fiului fiului. Soțului îi revine un sfert, fiicei fiului jumătate, iar fiului fiului fiului restul.

Exemplu în care două moștenesc două treimi prin cotă fixă: cineva moare, lăsând o bunică — mama mamei —, două fiice ale fiului și un tată. Bunicii îi revine o șesime, celor două fiice ale fiului două treimi, iar tatălui o șesime.

Exemplu în care mai mult de două moștenesc două treimi prin cotă fixă: cineva moare, lăsând trei fiice ale fiului și un tată. Fiicelor fiului le revin două treimi, iar tatălui, o șesime prin cotă fixă și restul ca reziduar.

Exemplu în care una singură moștenește o șesime împreună cu o descendentă de grad mai apropiat care a moștenit jumătate: cineva moare, lăsând o fiică, o fiică a fiului și un fiu al fiului fiului. Fiicei îi revine jumătate, fiicei fiului o șesime pentru întregirea celor două treimi, iar fiului fiului fiului restul.

Exemplu în care mai multe moștenesc o șesime: o femeie moare, lăsând un soț, o fiică, fiice ale fiului și un unchi patern. Soțului îi revine un sfert, fiicei jumătate, fiicelor fiului o șesime pentru întregirea celor două treimi, iar unchiului restul.

9. Moștenirea surorilor care nu sunt uterine[12]

Niciun frate și nicio soră nu moștenește în prezența unui descendent sau ascendent de sex masculin cu drept de

11 În acest exemplu, un descendent pe linie masculină de grad mai îndepărtat decât ele le-a conferit calitatea de reziduare.

12 Se înțeleg surorile bune și surorile consangvine.

moștenire[13].

a. Moștenirea surorilor bune

Surorile bune moștenesc ca reziduare prin altul, ca reziduare alături de altul sau prin cotă fixă.

Moștenesc ca reziduare prin altul dacă defunctul are un frate bun, bărbatului revenindu-i cât partea a două femei.

Moștenesc ca reziduare alături de altul dacă defunctul are o descendentă care moștenește prin cotă fixă; atunci ele au poziția fraților buni.

În celelalte situații, moștenesc prin cotă fixă: uneia îi revine jumătate, iar pentru două sau mai multe, două treimi.

Exemplu în care moștenesc ca reziduare prin altul: cineva moare, lăsând o soră bună și un frate bun. Lor le revine întreaga avere: lui două părți, iar ei una.

Exemplu în care moștenesc ca reziduare alături de altul: cineva moare, lăsând o fiică, o fiică a fiului, o soră bună și un frate consangvin. Fiicei îi revine jumătate, fiicei fiului o șesime pentru întregirea celor două treimi, iar surorii bune restul. Fratelui consangvin nu-i revine nimic.

Exemplu în care o singură soră moștenește prin cotă fixă: cineva moare, lăsând o soră bună, o soție și un frate consangvin. Surorii bune îi revine jumătate, soției un sfert, iar fratelui consangvin restul.

Exemplu în care două surori moștenesc prin cotă fixă: cineva moare, lăsând două surori bune, o mamă și un unchi patern, frate bun al tatălui. Surorilor bune le revin două treimi, mamei o șesime, iar unchiului restul.

Exemplu în care mai mult de două surori moștenesc prin cotă fixă: cineva moare, lăsând trei surori bune, o bunică — mama tatălui — și un frate consangvin. Surorilor bune le revin două treimi, bunicii o șesime, iar fratelui consangvin restul.

13 Ascendentul de sex masculin cu drept de moștenire este orice bărbat între care și defunct nu se află o femeie și la care nu există vreunul dintre impedimentele moștenirii, precum tatăl și bunicul, oricât ar urca.

b. Moștenirea surorilor consangvine

Surorile consangvine nu moștenesc în prezența unui frate bun cu drept de moștenire, în nicio situație. Nici în prezența a două sau mai multe surori bune nu moștenesc, cu excepția cazului în care defunctul are un frate consangvin; atunci moștenesc împreună cu el ca reziduare, bărbatului revenindu-i cât partea a două femei.

Împreună cu o singură soră bună, moștenesc o șesime pentru întregirea celor două treimi, fie că este una, fie că sunt mai multe. Cota nu crește peste o șesime odată cu numărul lor.

În celelalte situații, moștenirea lor este asemenea celei a surorilor bune, potrivit explicațiilor de mai sus.

Exemplu în care moștenesc ca reziduare în prezența a două surori bune: cineva moare, lăsând două surori bune, o soră consangvină și un frate consangvin. Surorilor bune le revin două treimi, iar fratelui și surorii consangvine, restul: lui două părți, iar ei una.

Exemplu în care moștenesc o șesime împreună cu o soră bună: cineva moare, lăsând o soră bună, o soră consangvină și un unchi patern, frate bun al tatălui. Surorii bune îi revine jumătate, surorii consangvine o șesime pentru întregirea celor două treimi, iar unchiului restul.

Alt exemplu: cineva moare, lăsând o soră bună, două surori consangvine, o mamă și un unchi patern, frate bun al tatălui. Surorii bune îi revine jumătate, celor două surori consangvine o șesime pentru întregirea celor două treimi, mamei o șesime, iar unchiului restul.

10. Moștenirea fraților și surorilor uterine

Prin frați și surori uterine se înțeleg cei care au aceeași mamă.

Ei nu moștenesc în prezența vreunui descendent cu drept de moștenire sau a unui ascendent de sex masculin cu drept de moștenire.

Moștenesc prin cotă fixă: unuia îi revine o șesime, iar pentru doi sau mai mulți, o treime, împărțită în mod egal. Bărbatul nu primește mai mult decât femeia.

Exemplu în care moștenește unul singur: cineva moare, lăsând o soră uterină, o soră bună, două surori consangvine și o mamă. Surorii uterine îi revine o șesime, surorii bune jumătate, celor două surori consangvine o șesime pentru întregirea celor două treimi, iar mamei o șesime.

Exemplu în care moștenesc doi: cineva moare, lăsând doi frați uterini și două surori bune. Fraților uterini le revine o treime, împărțită în mod egal, iar surorilor bune două treimi.

Exemplu în care moștenesc mai mult de doi: cineva moare, lăsând un frate uterin, două surori uterine și un frate bun. Fratelui și celor două surori uterine le revine o treime, împărțită în mod egal, iar fratelui bun restul.

Completare: reducerea proporțională a cotelor (ʿawl)

Dacă împreună cotele fixe depășesc întregul moștenirii, niciunul dintre titularii lor nu este înlăturat, fiindcă niciunul nu merită să fie înlăturat mai mult decât altul. Numitorul de împărțire este mărit până la totalul cotelor, iar micșorarea se aplică tuturor proporțional cu numitorul astfel mărit.

De exemplu, o femeie moare, lăsând un soț și două surori bune. Soțului îi revine jumătate, iar surorilor două treimi. Numitorul se mărește de la șase la șapte, iar cota fiecăruia se micșorează cu o șeptime din valoarea ei.

Alt exemplu: o femeie moare, lăsând un soț, o mamă, două surori bune și două surori uterine. Soțului îi revine jumătate, mamei o șesime, surorilor bune două treimi, iar surorilor uterine o treime. Numitorul se mărește de la șase la zece, iar cota fiecăruia se micșorează cu două cincimi din valoarea ei.

Al treilea exemplu: cineva moare, lăsând o soție, două surori bune și o soră uterină. Soției îi revine un sfert, surorilor bune două treimi, iar surorii uterine o șesime. Numitorul se mărește de la doisprezece la treisprezece, iar cota fiecăruia se micșorează cu o treisprezecime din valoarea ei.

Al patrulea exemplu: cineva moare, lăsând o soție, două fiice, o mamă și un tată. Soției îi revine o optime, fiicelor două treimi, mamei o șesime, iar tatălui o șesime. Numitorul se mărește de la

douăzeci și patru la douăzeci și șapte, iar cota fiecăruia se micșorează cu o nouăime din valoarea ei.

Exerciții despre temeiuri și cotele fixe

Exercițiul 1

1. Menționează regula după care se recunosc rudele care nu moștenesc nici prin cotă fixă, nici ca reziduari și dă exemple.

2. Arată cărei categorii de rude îi aparține fiecare dintre cei de mai jos și care dintre ei fac parte din dhawū al-arḥām, motivând răspunsul[14]:

Mătușa paternă; tatăl; fiica fratelui bun; unchiul matern; fiica fiului; tatăl mamei; mama mamei; fratele uterin al tatălui; fratele consangvin al tatălui; fiul fiicei; fiul fiului; fiul fratelui uterin; fiul fratelui consangvin; mama tatălui mamei; mama tatălui tatălui; fiul surorii.

Exercițiul 2

1. Când moștenește fiecare dintre cei doi soți un sfert?

2. Când moștenește tatăl atât prin cotă fixă, cât și ca reziduar?

3. În ce situații nu moștenește bunica și în ce situații nu moștenește bunicul?

4. Când moștenesc surorile ca reziduare alături de altul?

Exercițiul 3

Dă exemple pentru cele ce urmează, motivând răspunsul:

1. Un exemplu în care soției îi revine o optime, iar fiicei fiului o șesime.

2. Un exemplu în care soțului îi revine jumătate, iar mamei o șesime.

3. Un exemplu în care totalul cotelor mărește numitorul de împărțire de la șase la opt.

Exercițiul 4

Împarte moștenirea în cazurile următoare, motivând răspunsul:

1. Mamă, soție, doi frați uterini și doi frați buni.

2. Soră bună, frate bun aflat în sclavie, mamă și unchi patern.

14 A motiva aici — și oriunde se cere aceasta în exerciții — înseamnă a indica regula pe care se întemeiază răspunsul.

3. Două fiice, o fiică a fiului și o soră consangvină.

4. Două surori bune, două surori consangvine și două surori uterine.

5. Soție, mamă și bunic.

6. Soț, tată, bunică — mama mamei —, bunică — mama tatălui — și bunică — mama tatălui tatălui.

7. Soț, mamă, două surori bune și un frate uterin.

8. Soție, mamă, două surori consangvine și două surori uterine.

3 Moștenitorii reziduari

ʿAșabah este pluralul lui ʿāșib, adică cel care moștenește fără o cotă prestabilită. El moștenește întreaga avere dacă nu există alături de el un moștenitor prin cotă fixă; moștenește restul dacă există un titular al unei cote fixe care acoperă numai o parte a averii; și nu moștenește nimic dacă un titular al unei cote fixe epuizează întreaga avere.

Exemplu în care moștenește întreaga avere: cineva moare, lăsând un frate bun. Acestuia îi revine întreaga avere.

Exemplu în care moștenește restul: o femeie moare, lăsând un soț, doi frați uterini și doi frați buni. Soțului îi revine jumătate, fraților uterini o treime, iar fraților buni restul.

Exemplu în care nu moștenește: o femeie moare, lăsând un soț, o mamă, doi frați uterini și doi frați buni. Soțului îi revine jumătate, mamei o șesime, fraților uterini o treime, iar fraților buni nimic, fiindcă toate cotele fixe epuizează întreaga avere.

Categoriile moștenitorilor reziduari

Moștenitorii reziduari se împart în trei categorii: reziduari prin sine, reziduari prin altul și reziduari alături de altul.

a. Reziduarii prin sine sunt:

1. Toți bărbații dintre ascendenți, descendenți și colaterali, cu excepția fraților uterini și a celor din categoria dhawū al-arḥām[15].

2. Toți cei care moștenesc prin patronajul eliberării, bărbați sau femei, precum bărbatul sau femeia care a eliberat un sclav.

b. Reziduarele prin altul sunt: fiicele, fiicele fiului, surorile bune și surorile consangvine.

1. Fiicele devin astfel prin fii.

15 Vezi categoriile rudelor după linia de rudenie, pentru a-i recunoaște pe cei din categoria dhawū al-arḥām.

2. Fiicele fiului, prin fiii fiului, dacă aceștia sunt de același grad cu ele sau sunt de un grad mai îndepărtat, iar cele de un grad mai apropiat au epuizat cele două treimi.

3. Surorile bune, prin frații buni.

4. Surorile consangvine, prin frații consangvini.

Fiecare dintre acestea moștenește ca reziduară împreună cu cel prin care a dobândit această calitate, bărbatului revenindu-i cât partea a două femei.

Exemplu privind fiicele: cineva moare, lăsând o fiică și un fiu. Lor le revine întreaga avere: lui două părți, iar ei una.

Exemplu privind fiicele fiului: cineva moare, lăsând o fiică, o fiică a fiului și un fiu al fiului. Fiicei îi revine jumătate, iar fiului fiului și fiicei fiului, restul: lui două părți, iar ei una.

Alt exemplu: cineva moare, lăsând două fiice, o fiică a fiului și un fiu al fiului fiului. Fiicelor le revin două treimi, iar fiului fiului fiului și fiicei fiului, restul: lui două părți, iar ei una.

Exemplu privind surorile bune: cineva moare, lăsând o soră bună și un frate bun. Lor le revine întreaga avere: lui două părți, iar ei una.

Exemplu privind surorile consangvine: cineva moare, lăsând o soră consangvină și un frate consangvin. Lor le revine întreaga avere: lui două părți, iar ei una.

Nicio femeie nu dobândește calitatea de reziduară printr-un bărbat[16] în afara acestor patru categorii. Astfel, fiul fratelui nu îi conferă această calitate[17] surorii sale, mătușii sale paterne sau fiicei unchiului său patern. Nici unchiul patern nu i-o conferă mătușii paterne, iar fiul unchiului patern nu i-o conferă surorii sale sau fiicei unchiului său patern.

Exemplu privind fiul fratelui: cineva moare, lăsând o fiică, un fiu al fratelui bun și o fiică a fratelui bun. Fiicei îi revine jumătate, fiului fratelui bun restul, iar fiicei fratelui bun nimic.

16 Verbul este la diateza pasivă: femeii i se conferă calitatea de moștenitor reziduar.

17 Verbul este la diateza activă: bărbatul îi conferă femeii calitatea de moștenitor reziduar.

Alt exemplu: cineva moare, lăsând două surori bune, o soră consangvină și un fiu al fratelui consangvin. Surorilor bune le revin două treimi, fiului fratelui restul, iar surorii consangvine nimic, fiindcă nu există cineva care să-i confere calitatea de reziduară.

Exemplu privind unchiul patern: cineva moare, lăsând un unchi patern și o mătușă paternă. Unchiului îi revine întreaga avere, iar mătușii nimic.

Exemplu privind fiul unchiului patern: cineva moare, lăsând un fiu și o fiică ai unchiului său patern. Fiului unchiului îi revine întreaga avere, iar fiicei unchiului nimic.

c. Reziduarele alături de altul sunt surorile bune și surorile consangvine, alături de descendenții care moștenesc prin cotă fixă. Surorile bune dobândesc atunci poziția fraților buni, iar surorile consangvine pe aceea a fraților consangvini.

Exemplu privind surorile bune: cineva moare, lăsând o fiică și o soră bună. Fiicei îi revine jumătate, iar surorii bune restul.

Exemplu privind surorile consangvine: cineva moare, lăsând o fiică, o fiică a fiului și o soră consangvină. Fiicei îi revine jumătate, fiicei fiului o șesime pentru întregirea celor două treimi, iar surorii consangvine restul.

Ordinea de prioritate a moștenitorilor reziduari

Reziduarii moștenesc într-o ordine: are întâietate cel din linia prioritară, apoi cel cu gradul mai apropiat, apoi cel cu legătura mai puternică. La aceasta se referă versul:

فبالجهة التّقديم، ثمّ بقربه * وبعدهما التّقديم بالقوّة اجعلا

Dă întâietate după linie, apoi după apropiere; după acestea două, dă întâietate după puterea legăturii.

a. În privința liniei, cea care se află mai înainte are întâietate în moștenirea reziduală față de cea care urmează.

Liniile sunt patru: descendența pe linie masculină, ascendența pe linie masculină, ramurile colaterale ale ascendenților paterni și

patronajul prin eliberare[18].

1. Descendența pe linie masculină cuprinde fiii și fiii lor, oricât ar coborî.

2. Ascendența pe linie masculină cuprinde tații și tații lor, oricât ar urca.

3. Ramurile colaterale ale ascendenților paterni cuprind frații și unchii paterni — buni sau consangvini — și fiii lor, oricât ar coborî[19].

4. Patronajul prin eliberare cuprinde persoana care a eliberat sclavul și reziduarii ei prin sine[20].

La aceste patru linii se referă versul:

جهاتهم: بنوّة، أبوّة * فروعها، وذو الولا التّتمّة

Liniile lor sunt: descendența, ascendența, ramurile ei, iar patronajul prin eliberare le întregește.

Cel aflat într-una dintre aceste linii are întâietate în moștenirea reziduală față de cel din linia care urmează.

De exemplu, cineva moare, lăsând un tată și un fiu. Tatălui îi revine o șesime prin cotă fixă, iar fiului restul ca reziduar.

---

18 Unii învățați consideră că liniile moștenirii reziduale sunt cinci, împărțind ramurile colaterale ale ascendenților paterni în două linii: fraternitatea, care cuprinde frații buni sau consangvini și fiii lor, oricât ar coborî; și linia unchilor paterni, care cuprinde unchii paterni buni sau consangvini și fiii lor, oricât ar coborî. Alții au și alte păreri.

19 Surorile care moștenesc ca reziduare alături de altul au aceeași regulă ca frații.

20 Aceștia sunt reziduarii de sex masculin și reziduarul prin patronajul eliberării. Dacă persoana eliberată moare, lăsând un fiu și o fiică ai celui care a eliberat-o, fiului îi revine întreaga avere ca reziduar, fiindcă este reziduar prin sine; fiicei nu-i revine nimic, fiindcă este reziduară prin altul. Dacă persoana eliberată moare, lăsând o fiică, o soră bună și un unchi patern ai celui care a eliberat-o, unchiului îi revine întreaga avere ca reziduar, fiindcă este reziduar prin sine. Fiicei nu-i revine nimic, fiindcă este titulara unei cote fixe, și nici surorii bune nu-i revine nimic, fiindcă este reziduară alături de altul.

Al doilea exemplu: cineva moare, lăsând un tată și un frate bun. Tatălui îi revine întreaga avere ca reziduar.

Al treilea exemplu: cineva moare, lăsând un unchi patern și persoana care l-a eliberat din sclavie. Unchiului îi revine întreaga avere ca reziduar.

Al patrulea exemplu: cineva moare, lăsând o mamă și persoana care l-a eliberat din sclavie. Mamei îi revine o treime, iar celui care l-a eliberat, restul ca reziduar.

b. În privința apropierii gradului, dacă reziduarii fac parte din aceeași linie, are întâietate cel cu gradul mai apropiat față de defunct.

În liniile descendenței și ascendenței, cel mai apropiat este acela între care și defunct se află cele mai puține persoane intermediare.

În linia ramurilor colaterale ale ascendenților paterni, cei mai apropiați sunt descendenții tatălui: frații și fiii lor, oricât ar coborî, începând cu cel mai apropiat.

Apoi urmează descendenții tatălui tatălui: unchii paterni și fiii lor, oricât ar coborî, începând cu cel mai apropiat.

Apoi descendenții bunicului tatălui: unchii paterni ai tatălui defunctului și fiii lor, oricât ar coborî, începând cu cel mai apropiat.

Astfel spunem: descendenții fiecărui ascendent patern, oricât ar coborî, sunt mai apropiați decât descendenții ascendentului aflat mai sus.

Dintre descendenții fiecărui ascendent patern, cel mai apropiat este acela între care și acest ascendent se află cele mai puține persoane intermediare.

În linia patronajului prin eliberare, cel mai apropiat este cel care a eliberat sclavul, apoi reziduarii săi, în aceeași ordine ca reziduarii prin rudenie de sânge.

Exemplu în linia descendenței: cineva moare, lăsând un fiu și un fiu al fiului. Fiului îi revine întreaga avere ca reziduar.

Exemplu în linia ascendenței: cineva moare, lăsând un tată și un bunic. Tatălui îi revine întreaga avere ca reziduar.

Exemplu în linia ramurilor colaterale ale ascendenților paterni: cineva moare, lăsând un fiu al fiului fiului unchiului său patern și un unchi patern al tatălui său. Fiului fiului fiului unchiului patern îi revine întreaga avere ca reziduar.

Al doilea exemplu: cineva moare, lăsând un fiu al unchiului său patern și un fiu al fiului unchiului său patern. Fiului unchiului patern îi revine întreaga avere ca reziduar.

Exemplu în linia patronajului prin eliberare: cineva moare, lăsând un fiu al celui care l-a eliberat și un unchi patern al acestuia. Fiului celui care l-a eliberat îi revine întreaga avere ca reziduar.

Al doilea exemplu: cineva moare, lăsând un fiu al fiului fiului fratelui celui care l-a eliberat și un unchi patern al celui care l-a eliberat. Fiului fiului fiului fratelui celui care l-a eliberat îi revine întreaga avere ca reziduar.

c. În privința puterii legăturii, dacă reziduarii sunt în aceeași linie și au același grad, are întâietate cel cu legătura mai puternică față de defunct: cel înrudit prin ambii părinți înaintea celui înrudit numai prin tată. Prioritatea după puterea legăturii apare numai în linia ramurilor colaterale ale ascendenților paterni.

De exemplu, cineva moare, lăsând un frate bun și un frate consangvin. Fratelui bun îi revine întreaga avere ca reziduar.

Al doilea exemplu: cineva moare, lăsând un fiu al unchiului patern care este fratele bun al tatălui și un fiu al unchiului patern care este fratele consangvin al tatălui. Fiului unchiului care este fratele bun al tatălui îi revine întreaga avere ca reziduar.

Exerciții despre moștenitorii reziduari

Exercițiul 1

1. Cine este moștenitorul reziduar? Cum moștenește? Dă un exemplu.[21]

21 Regula în alcătuirea exemplelor este să fie menționat mai întâi titularul unei cote fixe, apoi reziduarul. Dintre titularii cotelor fixe, este menționat mai întâi cel cu cota mai mare, precum fiica înaintea fiicei fiului. Uneori se face excepție de la această regulă, pentru a-l pune la încercare pe elev.

2. Cine dobândește calitatea de reziduar prin altul? Dă un exemplu.

3. Care sunt liniile moștenirii reziduale? Cine are întâietate în ele? Dă exemple.

Exercițiul 2

Dă exemple pentru cele ce urmează, motivând răspunsul:

1. O reziduară alături de altul care are întâietate față de un reziduar prin sine datorită puterii legăturii.

2. Un titular al unei cote fixe de o treime, alături de un reziduar prin sine care are întâietate față de un alt reziduar prin sine datorită priorității liniei.

3. Un titular al unei cote fixe de un sfert, alături de un reziduar prin sine care are întâietate față de un alt reziduar prin sine datorită gradului mai apropiat.

Exercițiul 3

Arată cine moștenește ca reziduar și cine nu moștenește astfel în cazurile următoare, motivând răspunsul:

– Fiu alături de tată.

– Tatăl bunicului alături de tatăl tatălui.

– Fiică și soră consangvină, alături de un fiu al fratelui bun.

– Fratele bun al celui care a eliberat sclavul, alături de sora bună a acestuia.

– Fiul fiului unui unchi patern care este fratele consangvin al tatălui, alături de fiul unui unchi patern care este fratele bun al bunicului patern.

– Frate consangvin alături de frate bun.

– Fiul fiului fiului unui unchi patern care este fratele consangvin al tatălui, alături de cel care a eliberat sclavul.

– Fiul fiului fratelui bun alături de fiul fratelui consangvin.

– Fratele consangvin al celui care a eliberat sclavul, alături de fratele bun al acestuia.

– Fiul fiului fiului alături de fiul fiului.

Exercițiul 4
Împarte moștenirea în cazurile următoare, arătând cine este reziduar prin sine, prin altul sau alături de altul și cine nu moștenește dintre ei. Motivează tot ceea ce arăți:

1. Soț, fiu și fiică.

2. Soție, tată și fiu aflat în sclavie.

3. Fiică, soră bună și frate consangvin.

4. Soră consangvină, unchi patern al tatălui și unchi patern al bunicului.

5. Bunică, bunicul tatălui și bunicul bunicului.

6. Mamă, fiul unui unchi patern care este fratele consangvin al tatălui și unchiul patern al tatălui care este fratele bun al bunicului.

7. Doi frați uterini, doi frați consangvini și doi frați buni.

4 Excluderea sau reducerea dreptului succesoral

În limbă, ḥajb înseamnă împiedicare.

În sens tehnic, înseamnă împiedicarea celui îndreptățit la moștenire de a primi întreaga moștenire sau o parte a ei.

Se împarte în două categorii: împiedicare printr-o stare și împiedicare printr-o persoană.

Împiedicarea printr-o stare înseamnă că la persoana îndreptățită la moștenire există unul dintre impedimentele moștenirii: deosebirea de religie, sclavia sau uciderea.

Cel împiedicat astfel este socotit ca inexistent: nu-l exclude pe altul de la moștenire și nu-i influențează dreptul.

De exemplu, cineva moare, lăsând o mamă, o soră consangvină, un frate consangvin — care are altă religie decât defunctul — și un unchi patern. Mamei îi revine o treime, surorii consangvine jumătate, unchiului restul, iar fratelui consangvin nimic.

Împiedicarea printr-o persoană înseamnă că cel îndreptățit la moștenire este exclus prin prezența altei persoane.

a. În cazul ascendenților:

1. Fiecare bărbat îi exclude pe bărbații aflați deasupra lui.

De exemplu, cineva moare, lăsând un tată și un bunic. Tatălui îi revine averea, iar bunicului nimic.

2. Fiecare femeie le exclude pe femeile aflate deasupra ei.

De exemplu, cineva moare, lăsând o mamă, o bunică și un unchi patern. Mamei îi revine o treime, unchiului restul, iar bunicii nimic.

b. În cazul descendenților: fiecare bărbat îi exclude pe cei aflați sub el.

De exemplu, cineva moare, lăsând un fiu, un fiu al fiului și o fiică a fiului. Fiului îi revine averea, iar fiului fiului și fiicei fiului nimic.

c. În cazul colateralilor:

1. Toți colateralii sunt excluși prin bărbații dintre ascendenți sau descendenți.

De exemplu, cineva moare, lăsând un tată și un frate bun. Tatălui îi revine averea, iar fratelui bun nimic.

Alt exemplu: cineva moare, lăsând un fiu și o soră bună. Fiului îi revine averea, iar surorii bune nimic.

2. Frații uterini sunt excluși și prin femeile dintre descendenți.

De exemplu, cineva moare, lăsând o fiică, un frate uterin și un frate bun. Fiicei îi revine jumătate, fratelui bun restul, iar fratelui uterin nimic.

3. Frații consangvini sunt excluși prin frații buni de sex masculin.

De exemplu, cineva moare, lăsând o soră uterină, o soră consangvină și un frate bun. Surorii uterine îi revine o șesime, fratelui bun restul, iar surorii consangvine nimic.

d. În moștenirea reziduală:

1. Cel din linia prioritară îl exclude pe cel din linia care urmează.

2. Cel cu gradul mai apropiat îl exclude pe cel mai îndepărtat.

3. Cel cu legătura de rudenie mai puternică îl exclude pe cel cu legătura mai slabă. Explicația și exemplele au fost date mai sus.

5 Redistribuirea restului

Radd înseamnă adăugarea a ceea ce rămâne după cotele fixe la părțile titularilor lor, dacă nu există un moștenitor reziduar.

Fiecărui titular al unei cote fixe i se redistribuie proporțional cu cota sa, cu excepția celor doi soți, cărora nu li se redistribuie.

Dacă beneficiarul redistribuirii este unul singur, el primește întreaga avere, prin cotă fixă și redistribuire.

Dacă sunt mai mulți din aceeași categorie, primesc întreaga avere, prin cotă fixă și redistribuire, împărțită potrivit numărului lor.

Dacă sunt mai mulți din categorii diferite, averea se împarte între ei pornind de la numitorul șase și se ajunge la totalul cotelor lor.

Dacă alături de ei se află unul dintre soți, acesta își primește cota fixă fără adaos, apoi restul se împarte între beneficiarii redistribuirii în felul arătat mai sus.

Exemplu cu un singur beneficiar al redistribuirii: cineva moare, lăsând o fiică. Ei îi revine întreaga avere: jumătate prin cotă fixă, iar restul prin redistribuire.

Exemplu cu mai mulți beneficiari din aceeași categorie: cineva moare, lăsând două fiice. Lor le revine întreaga avere: două treimi prin cotă fixă, iar restul prin redistribuire, împărțită la doi, adică potrivit numărului lor.

Exemplu cu mai mulți beneficiari din categorii diferite: cineva moare, lăsând o fiică, o fiică a fiului și o mamă. Împărțirea lor pornește de la șase: fiicei îi revine jumătate, fiicei fiului o șesime pentru întregirea celor două treimi, iar mamei o șesime; numitorul împărțirii se reduce la cinci.

Exemplu în care alături de ei se află unul dintre soți: cineva moare, lăsând o soție, o mamă și un frate uterin. Soției îi revine un sfert, iar mamei și fratelui uterin restul, prin cotă fixă și redistribuire. Pornind de la șase, mamei îi revine o treime, adică două părți, iar fratelui uterin o șesime, adică una. Numitorul

acestei împărțiri se reduce la trei; în împărțirea întregii averi, soția primește o parte, mama două, iar fratele uterin una.

6 Rudele din categoria dhawū al-arḥām

Dhawū al-arḥām sunt toate rudele care nu sunt nici titulare ale unei cote fixe, nici moștenitori reziduari.

Dintre ascendenți, în această categorie intră:

1. Orice bărbat între care și defunct se află o femeie, precum tatăl mamei și tatăl bunicii.

2. Orice femeie înrudită printr-un bărbat între care și defunct se află o femeie, precum mama tatălui mamei.

Dintre descendenți: toți cei înrudiți printr-o femeie, precum fiul fiicei și fiica fiicei.

Dintre colaterali:

1. Orice bărbat înrudit printr-o femeie, cu excepția fraților uterini, precum unchiul matern, fiul fratelui uterin și fiul surorii.

2. Toate femeile, în afara surorilor, precum mătușa paternă, mătușa maternă și fiica fratelui.

Ei moștenesc prin substituirea în poziția rudei prin care se leagă de defunct: fiecare este pus în locul moștenitorului prin care se înrudește și îi primește partea.

De exemplu, cineva moare, lăsând un fiu al surorii bune, o fiică a surorii consangvine, un fiu al fratelui uterin și un unchi matern. Fiului surorii bune îi revine jumătate, fiindcă este pus în locul mamei sale; fiicei surorii consangvine o șesime pentru întregirea celor două treimi, fiindcă este pusă în locul mamei sale; fiului fratelui uterin o șesime, fiindcă este pus în locul tatălui său; iar unchiului matern o șesime, fiindcă este pus în locul mamei defunctului.

Exerciții despre redistribuire și dhawū al-arḥām

Exercițiul 1

1. Ce este redistribuirea restului și care este condiția ei?

2. Care este numitorul de pornire al unei împărțiri cu redistribuire, dacă beneficiarii sunt mai mulți din aceeași categorie sau din categorii diferite?

3. Care dintre colaterali fac parte din dhawū al-arḥām?

Exercițiul 2

Dă exemple pentru cele ce urmează:

1. Un caz de redistribuire în care se află unul dintre soți.

2. Un caz de redistribuire cu moștenitori din categorii diferite, al cărui numitor final este patru.

3. Un caz în care se află rude din categoria dhawū al-arḥām, atât dintre ascendenți, cât și dintre descendenți.

Exercițiul 3

Arată în care dintre cazurile următoare există redistribuire și în care nu există, motivând răspunsul:

– Fiică, fiică a fiului, mamă și tată.
– Mamă și frate uterin.
– Soț, mamă și tată.
– Soră bună și frate consangvin.
– Bunică, două fiice și tată.
– Soră bună, soră consangvină și soră uterină.
– Frate uterin și fiică a fratelui bun.

Exercițiul 4

Împarte moștenirea în cazurile următoare, motivând răspunsul:

1. Soț, fiică și fiică a fiului.

2. Fiică a surorii bune, fiică a fratelui consangvin și fiică a unchiului patern.

3. Mamă, frate uterin și unchi patern care este fratele uterin al tatălui.

4. Două fiice, fiică a fiului și soră consangvină.

5. Fiică a fiicei, fiică a fiicei fiului și unchi patern care este fratele consangvin al tatălui.

6. Două surori bune, două surori consangvine și două mătuși paterne.

7. Fiică a fiicei, fiică a fratelui uterin și fiică a fratelui bun.

Aici se încheie ceea ce am dorit să scriem potrivit programei stabilite. Laudă lui Allah, Domnul lumilor! Allah să-l binecuvânteze și să-i dăruiască pace Profetului nostru Muḥammad, familiei sale și tuturor companionilor săi!

Încheiat de mâna celui care a scris aceste rânduri, nevoiaș înaintea lui Allah Preaînaltul,

Muḥammad aṣ-Ṣāliḥ al-ʿUthaymīn

Glosar

Cotă fixă (farḍ) فرض
Parte a moștenirii stabilită printr-o fracție, precum jumătate, un sfert sau o șesime.

Moștenitor reziduar (ʿāṣib) عاصب
Moștenitor fără cotă prestabilită, care poate primi întreaga avere, restul după cotele fixe sau nimic, dacă acestea epuizează averea.

Dhawū al-arḥām ذوو الأرحام
Rude care nu sunt nici titulare ale unei cote fixe, nici moștenitori reziduari; moștenesc prin punerea în locul rudei prin care se leagă de defunct.

Frate sau soră bună شقيق، شقيقة
Frate ori soră care are cu defunctul atât același tată, cât și aceeași mamă.

Frate sau soră consangvină أخ لأب، أخت لأب
Frate ori soră prin tată.

Frate sau soră uterină أخ لأم، أخت لأم
Frate ori soră prin mamă.

Patronaj prin eliberare (walāʾ) ولاء
Legătură succesorală născută prin eliberarea din sclavie, în folosul celui care a eliberat și al reziduarilor săi prin sine.

ʿAwl عول
Mărirea numitorului de împărțire când totalul cotelor fixe depășește întregul, cu reducerea proporțională a tuturor cotelor.

Radd رد
Redistribuirea restului către titularii cotelor fixe, proporțional cu acestea, când nu există un reziduar; soții sunt exceptați.

Ḥajb حجب
Împiedicarea unui îndreptățit de a primi întreaga moștenire sau o parte a ei, printr-o stare sau prin prezența altei persoane.

Bibliografie

1. Muḥammad ibn Ṣāliḥ al-ʿUthaymīn, Talḫīṣ fiqh al-farāʾiḍ (تلخيص فقه الفرائض), Dār al-Waṭan, 1423 H.
https://saaid.org/book/open.php?book=12247

Indice

ascendenți 4, 13, 14, 18, 21, 22, 23, 26, 27, 30, 31
bunic 7, 9, 10, 16, 17, 22, 23, 24, 25, 26
bunică 7, 9, 12, 14, 16, 17, 25, 26, 30, 31
colaterali 4, 18, 27, 30, 31
cotă fixă 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 24, 28, 29, 30
descendenți 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 20, 22, 26, 27, 30, 31
dhawū al-arḥām 3, 4, 6, 16, 18, 30, 31
excluderea 26, 27
fiice 4, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 19, 20, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 32
frați buni 6, 8, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 27, 31, 32
frați uterini 4, 15, 16, 17, 18, 25, 27, 29, 30, 31, 32
impedimente 5, 26
legat testamentar 3
mamă 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 22, 25, 26, 28, 29, 30, 31
moștenitori reziduari 4, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 30
patronaj 3, 4, 5, 18, 21, 22, 23
redistribuire 28, 29, 30, 31
soț 3, 4, 5, 7, 8, 12, 15, 16, 17, 18, 25, 28, 29, 31
soție 4, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 25, 29
surori consangvine 14, 15, 17, 19, 20, 24, 25, 26, 27, 30, 31
tată 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 31

Cules cu Libertinus Serif și Amiri. Institutul Tawhid.

Talḫīṣ fiqh al-farā'iḍ

DREPT SUCCESORAL ISLAMIC

Ibn al-ʿUthaymīn explică temeiurile moștenirii în Islam, cotele fixe ale rudelor, moștenitorii reziduari și redistribuirea restului. Definițiile, exemplele și exercițiile arată cum se aplică regulile în situații de familie diferite.

Autor: Muḥammad ibn Ṣāliḥ al-ʿUthaymīn

Traducere în limba română

Institutul Tawhid

INSTITUTUL TAWHID

tawhid.ro